

על נגיפים בטבע, בחברה ובתקשורת

פרופ' יורי פינס

בשעת כתיבת שורות אלה (29 בפברואר) מוקדם מדי לסכם האם ממשלת סין הצליחה במאבקה להדברת נגיף הקורונה (קוביד-19) או שמא רשמה רק הצלחה חלקית. מוקדם מדי להעריך האם המגפה תמשיך להתפשט ברחבי העולם באין מפריע או שמא תוכרע בידי המדענים. מוקדם מדי לאמוד את המחיר הכלכלי והאנושי של המגפה בסין ובעולם, אם כי ברור שכבר עתה הנזק חמור מאוד.

דבר אחד אינו מוטל בספק: המגפה החברתית – של גזענות, בערות, אנוכיות ואטימות – גובה מחיר כבד יותר מהנגיף עצמו. המראות המחליאים של אספסוף התוקף מילולית (ולפעמים גם פיזית) את האנשים שאשמתם היחידה היא האפשרות שנבדקו בנגיף, ההתנכלות לאנשים "בעלי מראה אסייתי" באירופה, ארה"ב ולמרבה הבושה גם בישראל, השיח המתלהם ברשתות החברתיות – כל אלה מזכירים את הימים האפלים של חיפוש אחר "מרעילי הבראות" בימי "המוות השחור" באירופה בימי הביניים.

בעידן הדיגיטלי, המגפה של שנאה לאחר נפוצה במהירות ששום מגפה רגילה לא תספיק להדביק. אולם גם תקשורת מסורתית ומהוגנת לא יכולה לרחוץ בניקיון כפיה. מראשית התפרצות המגפה בעיר וו-חאן, התקשורת המערבית הוצפה בהתפרצות של עוינות לא מוסווית לסין. אין ספק שבראשית ימי המאבק במגפה בסין היו כשלים רבים שגבו מחיר אנושי כבד. כשלים אלה – שזכו לביקורת נוקבת בסין עצמה – היו צפויים. אחרי ככלות הכול מדובר בנגיף חדש המתפשט בקלות ובמהירות העולה עשרות מונים על כל נגיפי הקורונה הקודמים. הבנת דפוסי התפשטותו ואימוץ הדרך להתמודד עימם דרשה היערכות חדשה שעלתה בזמן יקר. אולם הסבר זה נבלע מאחורי מכול של מתקפות חריפות על סין.

התקשורת המערבית, ובפרט זו הליברלית המיוצגת בידי "ניו יורק טיימס" ותאומיה, כולל "הארץ", לא הסתירה לרגע את שמחתה לאיד. כל תקלה בסין נתפסה כהוכחה הניצחת לחוסר תפקודה של הממשלה הקומוניסטית. שום הסבר אחר לא נלקח בחשבון. כדי להמחיש זאת, די לעלעל בכתבות המתורגמות מ"ניו יורק טיימס" ב"הארץ": "במקום להשתלט על נגיף הקורונה, סין העדיפה להתמקד בשליטה על הנרטיב" (2 בפברואר); "וואהן, אזור מלחמה" (9 בפברואר); "מכונת התעמולה הסינית מפיצה סיפורי גבורה מחזית המלחמה בוירוס קורונה. הציבור לא קונה אותם" (1 במרץ). עיון קצר בעיתונים מערביים מובילים אחרים, כגון "ווישינגטון פוסט" מעלה עשרות רבות של כתבות ברוח דומה.

בלהט להאשים את סין, אבירי העיתונות החופשית תקפו אותה מכל הכיוונים, החל בשימוש ציני במונח "הנגיף הסיני", דרך מחזור סטריאוטיפים לפיהם הרגלי האכילה של הסינים הביאו עליהם את צרת המחלה (ואגב, לא, בסין לא אוכלים עטלפים), וכלה בסירוב להאמין לאומדן הרשמי של היקף הנפגעים והפצת שמועות כוזבות על רבבות או מאות אלפי

גוויות כביכול. הסיפורים החיוביים – על התגייסות חברתית אדירה למאבק במגפה, על בנייה במהירות שיא של בתי חולים להמוני הנדבקים, על רבבות רופאים, אחיות, רוקחים, שוטרים, חנוונים ושליחים ועל מאות אלפי מתנדבים אחרים שסיכנו את עצמם במטרה לסייע לבני ארצם – כל אלה הוזכרו בחצי פה או שהועלמו כליל מן העמודים הראשונים ומן הכותרות. גם כאשר התברר שהפעולות שנקטה ממשלת סין מניבות תוצאות חיוביות ראשונות, הנימה הביקורתית והעוינת בה נסקרה התמודדות סין עם המגפה לא נעלמה.

מה הסיבה להתגייסות המונית זו של התקשורת המערבית נגד סין? במקרים אחדים מדובר מן הסתם בגזענות, אך זה לא הסבר תקף לתקשורת הליברלית. אצלה מדובר במחלה אחרת – הרצון העז לראות את כישלונה של סין. הפחד מפני עלייתה של סין ומפני הצלחתו הכלכלית והחברתית של משטר שאינו משחק לפי כללים ליברליים מערביים מסנוורת את העורכים והעיתונאים וגורמת להטיה תמידית של סיקור על הנעשה בסין. מבחינת רבים וטובים בקרב נותני הטון בתקשורת המערבית, סין פשוט חייבת להיכשל. כי הרי לא ייתכן שדגם חלופי כלשהו לדמוקרטיה הליברלית יתברר כבעל כושר חיות משלו.

במקרה של המגפה הנוכחית הסיקור המוטה והמטעה גובה מהמערב מחיר כבד. במקום ללמוד מהניסיון של סין ולשקול אלו מרכיבים ממנו ניתנים ליישום ברחבי העולם במידה והמגפה תלך ותתעצם, העיתונאים מתמקדים בזוטות ובתיאורים השליליים ולא דנים כלל בעיקר. מדובר לא רק בחוסר יושרה מקצועית אלא בעיקר בהחמצת ההזדמנות להביא אל הקוראים את התמונה המורכבת של מדינה שנכונה לשלם מחיר אנושי וכלכלי בלתי נתפס כדי לבלום את המגפה. את מחיר הסנוור העצמי לא ישלמו העיתונאים עצמם, אולם למרבה הצער עלולים לשלם אותו קוראיהם.

ואגב, כפי שהתברר לאחרונה הנגיף אינו מבדיל בין דמוקרטיות לדיקטטורות. הוא פורץ במפתיע ובעוצמה במדינות רבות – קוריאה הדרומית ואירן, יפן ואיטליה. הוא מתפשט דרך כנסיות, מסגדים, מקדשים בודהיסטיים וגם דרך בתי קולנוע. הוא לא מבדיל בין דם ודם, בין דת לדת, בין גזע לגזע. קטונתי מלהציע שיטות רפואיות להיאבק בו. אבל ברמה האנושית, הדרך הטובה לגבור עליו הוא באמצעות אמפתיה, סולידריות וסיוע לזולת. האם זה מופרז לצפות שמסר זה יבלוט מעל דפי העיתונים המתיימרים להיות בעלי אחריות חברתית?

הכותב מלמד היסטוריה סינית באוניברסיטה העברית בירושלים